

ТМ	Г. XXXII	Бр. 2	Стр. 439 - 443	Ниш	април - јун	2008.

Приказ дела
Примљено: 19.06.2007.

Садуша Рецић

СРБИЈА – РЕГИОНАЛНА ДЕМОКРАТСКА ДРЖАВА?*

Монографија "Критика политичке праксе" делимично представља рад политиколога и редовног професора социологије Универзитета у Новом Пазару – Јована Живковића на пројекту у оквиру Института за социологију Филозофског факултета у Нишу, "Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције", а мањим делом је чине прилози у виду ауторових текстова објављиваних у листовима "Данас" и "Сведок", као и на сајту ТВ-БК, у току 2005. и 2006.

Сам наслов, као и посвета – "Жртвама политичког терора у Србији", упућују нас на текст који представља својеврсну критичку анализу савремене политичке праксе у Србији, са нагласком на могућностима и практичним корацима у циљу њеног превазилажења.

Први део књиге произилази из "непосредне анализе стварности". Аутор образлаже тврдњу да живимо у земљи која је још увек заробљена у форми националне државе и политичкој пракси претходног века (ако не и векова), што је спречава да развије политичку културу: *културу мира*, која представља цивилизацијску задатост – вредност на којој нужно мора да се темељи сваки вид друштвене праксе у будућности.

Култура мира у политичком контексту грађанске државе значи да морају бити створени услови да се човек слободно изражава у сваком виду свог постојања и праксе: "као посебност саобразно територији, етничитету, верској припадности, језику, полу, узрасту, и томе слично". Људско биће не сме да представља апстракцију, његове потребе морају да се сагледавају из хуманистичке перспективе. Консеквентно – овакав приступ доводи у питање темеље традиционалне државе и положај индивидуума у њој, пошто се аутономна индивидуалност не може остварити без правно-политичко-законске регулативе која ће је подржати. Институционализовани канали испољавања регионалних посебности и равномерне расподеле друштвене моћи се овде показују неопходнима за изградњу друштва које подржава плурализам, на супрот унификацији и унитаризму. Важно је да "другости" достигну равноправност у "друштвено-организационом, правном, политичком и економском смислу (од локалног и регионалног нивоа, до институционализације у државном парламенту)".

saduandra@ptt.yu

* Јован Живковић, *Критика политичке праксе (прилог децентрализацији Србије)*, Пунта и Центар за регионалну политику, Ниш, 2007, 137 стр.

Међутим, Србија упорно опстаје (или се разлаже?) као централистичка, унитарна, традиционална држава, у којој се инсистира на "заокружености" националне, јединствене целине и патриотске лојалности тој и таквој целини, често оличеној у лику вође. Аутор примећује да чак и коришћење термина "народ" од стране савремених релевантних политичких субјеката указује на недостатак плурализма у мишљењу, на одбијање или неспремност (можда страх?) да размишљају о својој земљи као држави коју чини мноштво различитих колективитета. Хомогенизација "одозго", заснована на етноцентризму, гуши Србију, кочећи транзицију, не дозвољавајући јој да оствари учешће у европским и светским организацијама.

Моћ грађанина је спрам моћи државе минорна, што значи да у Србији (за разлику од неолибералистичких трендова који узимају примат са глобализацијом) не постоји "грађанско друштво", да нема поштовања све три генерације људских права (која су саставни део међународних стандарда: грађанска и политичка, социјална, културна и економска, права на колективно-мањинске и индивидуалне различитости и посебности), нема културне аутономије.

Иако у политичком врху Србије постоји свест о томе да примордијални видови политичке свести нису више функционални, те је неопходно превазилажење претполитичког друштвеног устројства, испоставља се да је приоритет политичара делање у циљу сопственог позиционирања, а не делање у корист множине.

Аутор наглашава да је Србији потребан помак у конституционалном смислу: уз одстрањивање традиционалних политичких идеја из друштвена праксе, неопходна је измена карактера државног уређења у правцу регионализације, почев од уставне одређености земље. На политичко-организационом плану би било потребно увођење нове институције представништва "вертикалном артикулацијом воље грађана", односно остварење системске плуралности. Крајњи исход би требало да представља и увећана персонална аутономија, као елемент цивилизацијског помака у друштвеном устројству Србије, што би јој омогућило укључивање у савремене светске токове друштвеног развитака – децентрализацију и демократизацију.

Децентрализација и демократизација подразумевају заживљавање регионализације и персоналне аутономије у Србији. Регионална држава представља "скуп територијално-политичких јединица са одређеним степеном аутономије". Ово значи децентрализацију и повећање индивидуалних/колективних права и поштовање слобода.

Под децентрализацијом се подразумева преношење једног дела овлашћења власти из центара на ниже територијалне јединице, што би им омогућило већу аутономију. Ово *није претња држави*, нити означава почетак њеног распада, зато што уз повећану аутономију региони морају да испоштују обавезу лојалности центру. Умањење моћи државе у односу на сингуларитете не значи аутоматски нарушавање њеног суверенитета.

Аутор скреће пажњу на појмове: државни суверенитет, конституционалност и субсидијарност. У контексту државног суверенитета, регионална аутономија представља нови ниво власти и вид њене вертикалне хијерархизације. За успостављање регионалне самоуправе потребна је њена институционализација, чиме се ограничава унитарна власт кроз уставне механизме. Регион уједно представља форму која је погодна за остварење субсидијарности у смислу приближавања процеса одлучивања о важним питањима живота грађанину.

Персонална аутономија је мера демократизације друштва. Она је дефинисана општим законским актима и друштвеним концептом, и строго дефинисана (ограничена), тако да не дозвољава политизацију, али гарантује слободу институционализованог организовања припадника мањих етничких заједница и остваривања права у образовању, језику, посебности културе уопште.

Успостављање регионализма би за Србију значило "декомпозицију уставно-правног, политичког, економског и подсистемског дела друштвеног постојања", са битним последицама: оживљавање капацитета представничке демократије и потенцирање равноправности у друштву, већа отвореност друштвеног система, потискивање ауторитарности и деполитизација општих животних питања.

Критичком анализом сардажаја предлога устава (Владе РС и експертата председника Србије), аутор показује у којој мери су у њима (не)афирмисане интегративност, конститутивност и идеја друштвене правде.

Истицањем водеће нације у одређењу Србије као "државе српског народа и свих грађана који у њој живе" управо се негира потреба за интегративношћу, за међузависном партиципацијом различитих колективитета, а потврђује се идеја о држави-нацији, држави која своју сувереност заснива на националности.

По питању делотворне аутономије регионалних целина и националних мањина, аутор примећује да постоји планирање увођења регионализма, као и свест о потреби за његовим увођењем, али са тенденцијама пролонгирања важећег стања зависности нецентралних органа од центра.

Социјална правда не може да заживи докле год се остварење слобода и права ставља у "централистичку визуру државног уставно-правног уређења", и то формулацијом каква је *поштовање државне законитости*", на начин на који држава осигурава свој правни поредак, а не промовише слободу и једнакост својих грађана. Такође, врста и висина изворних прихода аутономних покрајина одређена је органским законом, а категорије својине и имовине употребљавају се тако да је јасно да државна имовина сублимира све остале видове посебних имовина у свом обиму. Касније, аутор наводи и податак да посланик у Народној скупштини не може да се изјасни противно обавезујућем партијском ставу, односно да може да "неопозиво стави свој мандат на располагање политичкој странци". Закључак је да је ограничавање моћи државе само декларативно. Конзервативизам, концентрација моћи у политичком врху и неограничавање моћи Владе остају обележја српске политикче културе.

Јован Живковић је у монографију укључио и резултате двају истраживања, који се односе на респонденте из Бујановца и Прешева (где Албанци чине већинско становништво): "Положај Рома између Срба и Албанаца у Бујановцу и Прешеву – политичка и културна позадина конфликта" из 2001-2002, и "Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције" (2003-2004). Сврха излагања је допринос проналажењу начина за стабилизацију друштвених односа у овој области.

Основна претпоставка истраживања је ауторитарност свести албанског становништва ("претполитичка"), што је проверавано стицањем увида у његове вредносне ставове о друштвеном уређењу и другим етничким заједницама са којима долазе у додир у непосредном окружењу.

Аутор утврђује да у време другог истраживања постоји одређени квалитативни позитивни помак у свести испитаника у односу на резултате из првог, али не и потпуно превазилажење ранијих вредносних оријентација. Албанци су нешто спремнији да прихвате живот у национално-верско нехомогеној држави и партиципацију у њој. Ипак, постоји неконзистентност у одговорима, што упућује на дезоријентисано перципирање друштвене стварности и амбивалентност вредносних ставова, коју аутор објашњава заостацима непотпуно превазиђене претполитичке свести. Такође је приметна и затвореност у односу на друге етницитете, особито етничка дистанца према Ромима. Разлози за амбиваленцију делимично леже у напетим односима између (недовољно демократске) Србије и албанског колективитета, као и у албанском примордијалном наглашавању потребе за хомогеном националном државом, и недовољном ангажовању у партиципацији у државним институцијама.

Надаље, аутор наставља критику монистичког и патерналистичког приступа, партијских диктатура у Србији и непоштовања демократских процедура и контролних механизма, као и нелогичности у употреби термина "социјална правда", "владавина права" и једнакост грађана" у предлозима устава.

Националне мањине у времену када се друштвени односи у глобалном смислу изграђују као наднационални морају да буду интергисане у друштво. Унитаристичка држава, оријентисана на већинску нацију, ово не омогућује, већ – напротив – институционално ограничава етничку различитост, па се у њој колективна права остварују у ограниченом обиму. У Србији још увек нема закона (или су недовољни) који би гарантовали колективна права мањинама. Потребно је учинити помаке – афирмисање друштвености (која слаби државу-нацију), подела власти у функцији ограничавања моћи државе, јачање владавине права, институционализација солидарности, елиминација дискриминације и сл.

У времену када треба градити државу на наднационалним основама, у Србији нема закона који штите права и слободе националних мањина, нити се примењују стандарди ЕУ. Штавише, присутна је тенденција манипулисања мањинама, што сведочи о опстајању монистичког концепта друштва и државе. Још једном, аутор наглашава да је регионализација решење које би, између осталог, створило услове за равномернији развој региона у Србији и допринело децентрализацији, као и испуњавању стандарда ЕУ.

На међународном (балканском) плану, Србију и њене суседе очекује оснивање нових институција, које би допринеле стандардизацији вредности, интеграцији, реструктурирању друштвених односа и конституисању нових облика друштвене моћи. Формирање специјалистичких студија посвећених истраживању балканских култура (или Центра за студије балканских култура) на Универзитету у Нишу значило би искорак ка новим вредностима и токовима за Србију, али и Балкан.

Читалац ће у другом делу књиге моћи да прочита нацрт и образложење за оквирни приступ у изради платформе региона Јужна Србија, и да још једном преиспита неке од претходно изнесених ставова кроз ишчитавање објављиваних текстова-дуела Јована Живковића, овога пута писаних за ширу публику, делом посвећених осиромашеном јужном делу Србије, за који аутор аргументовано тврди да је неправедно занемарен.

Монографија "*Критика политичке праксе*" није писана за лаика – захтева макар површно познавање терминологије. Треба се прилагодити и ауторовом стилу, који наизглед презентује мисао такву каква се јавља у изворном облику, неприлагођену ширем читалачком аудиторијуму, а конгенијалнију академском. Међутим, уз пажљиво ишчитавање и читалац неупућен у политику схватиће разлоге због којих је аутор критички настројен, као и потребу за регионализацијом/демократизацијом Србије, односно стављањем грађана у први план. Такође, лако је увидети да наговештене промене не доводе државу Србију у опасност, већ је, напротив, унапређују у смислу њене функционалности и поштовања слобода, али и у позиционирању на европском/светском нивоу.

Јован Живковић, аутор бројних радова објављених у земљи и иностранству, приређивач и коаутор више зборника, не покушава да сакрије своја вредносна опредељења, иако их не излаже дословце. Иза непристрасног писања политиколога, у контексту примећујемо заинтересованост, спремност на ангажовање и жељу аутора да види Србију као функционалну земљу у којој је заживела истинска демократија, у којој се поштују све три генерације људских права, која улази у ЕУ и прикључује се токовима глобализације.